

HORASANDA EREN ANADOLU'DA EVLİYA: ACISU SIRAÇ KÖYÜ ÖRNEĞİNDE KAHRAMAN ATALAR KÜLTÜ

**Eren in Horasan Evliya in Anatolia: Cult of Heroic Ancestors
in the sample of the village Acisu Sirac**

Dr. Ali SELÇUK*

ÖZ

Kahraman atalar kültürünü Acisu Sıraç köyü evliya ziyareti örneğinde ele almayı kendisine konu edinen bu çalışma, Alevi değerler sisteminin geleneksel Türk kültürü ile olan bağının ziyaret fenomeni içinde kodlanarak varlığını sürdürüşünü anlayıcı bir eğilimle açığa çıkartmayı hedeflemektedir. Başka bir deyişle, bu çalışma, Alevi değerler sisteminin geleneksel Türk kültürü ile ilişkisini, Acisu Sıraç köyü evliya ziyaretinin geleneksel Türk kültüründeki kahraman atalar kültürünü temsil edişi bağlamında ortaya koymayı amaçlamaktadır. Çalışmanın anlayıcı eğilimi göstermiştir ki, Acisu Sıraç köyü evliya ziyareti geleneksel Türk kültüründeki kahraman atalar kültürünü temsil etmektedir. Bu çalışmanın bir diğer amacı ise ziyaret ritüelinin sosyokültürel yaşamla etkileşiminin açığa çıkartılmasıdır. Zira bir ritüeldeki işlev kaybı sosyokültürel yaşam ve değerler sistemindeki dönüşümü haber vermektedir. Nitekim, Acisu Sıraç köyünde cem ritüelinin yapılmayışı, Ali'nin tanrısal karakterindeki erimeyi, dolayısıyla değerler sistemindeki dönüşümü işaret etmektedir. Sosyokültürel yaşama dair tüm bu değerlendirmeler ise Tokat-Zile Acisu köyünde, 2009 yılında gerçekleştirilen nitel araştırma verilerine dayanmaktadır. Veriler katılımlı gözlem ve derinlemesine görüşmelerle toplanmıştır.

Anahtar Kelimeler

Sıraç, Kahraman atalar kültürü, Ziyaret.

ABSTRACT

This study assessing the cult of heroic ancestors in the sample of evliya pilgrimage in the village Acisu Sirac aims at disclosing in an interpretational approach how the relationship of Alevi system of values with the traditional Turkish culture has kept its presence by being encoded within the pilgrimage phenomenon. In other words, this paper intends to display the connection of Alevi system of values with the traditional Turkish culture in the context of the fact that evliya pilgrimage in the village Acisu Sirac has represented the cult of heroic ancestors in the traditional Turkish culture. The interpretational aspect of the study reveals that evliya pilgrimage in the village Acisu Sirac has represented the heroic ancestors' cult in the traditional Turkish culture. Another objective of this paper is to display the interaction of this pilgrimage ritual with socio-cultural life, since a loss of function in any ritual informs us a kind of transformation in the socio-cultural life and system of values. In fact, that the jam ritual has not been performed in the village Acisu Sirac indicates the dissolution in Ali's divine characters, which means a kind of transformation in values of system. All these assessments on the socio-cultural life depend on the qualitative data of research obtained in Acisu in Zile, a town in Tokat, in 2009. The whole data has been collected by participant observation and depth-interviews.

Key Words

Sirac, heroic ancestors' cult, pilgrimage.

GİRİŞ

Toplumlar, sosyokültürel hayatlarını geleneksel değerler sistemi ile bu değerler sisteminin şekillendirdiği bir toplumsal yapı bağlamında sürdürmektedirler. Değerler sistemi ya da kültürel anlam dünyası, sosyokültürel hayatın kök paradigmalarını sembolik olarak

bünyesinde taşımaktadır. Toplumların kültürel anlam dünyası sembolik bir anlamlar ağundan oluşmaktadır. Temel anahtar değerlerin merkezde yer aldığı bu sembolik anlamlar ağı ise süreç içinde teşekkül etmekte, sosyokültürel hayatın devamlılığı için gereken güçlü, zamana dirençli bir toplumsal hafıza

* aliselcuk33@hotmail.com

olarak varlığını sürdürmektedir. Söz konusu değerler sistemi zamana direnen kalıcılıklarını sembolik karakterlerine borçludur. Kültürel değerler sistemini temsil eden kimi kültürel eylem biçimleri ise kültürün anlam dünyasına ulaşmak ve onu sosyal yapı ile ilişkilendirmek için güçlü sembolik anahtarlardır. Bu sembolik anahtar eylemler ile değerler sisteminin birbirine katışık halde bulunduğu en çarpıcı kültürel fenomenler ise kültlerdir.

Kültler, değerler sistemini ve bu değerler sistemine uygun sosyal yapıyı anahtar eylemler içinde kodlamaktadırlar. Bu kültürel davranışların sembolik kodlarının derinliklerinde kültürel bir değerler sistemi ve toplumsal bir yapı yatmaktadır. Hem bir değerler sistemi ve sosyal yapıyı bünyesinde saklayan hem de sembolik kodları kırıldığında bir değerler sistemi ve sosyal yapıya ulaşma imkânını tanıyan bu kültürel davranışların adı ise ritüeldir. Kültlerin ortasında duran kimliği ile bir değerler sistemine işaret eden ve sosyal yapının habercisi olan ziyaret fenomeni, bu güçlü anahtar sembolik eylem biçimlerinden ilk akla gelendir. Ziyaret fenomeni pek çok kültürün olduğu gibi atalar kültü ve kahraman atalar kültürünün de sembolik anahtar eylemidir.

Bilindiği gibi atalar kültü, toplumların değerler sistemi, kozmoloji ve dünya görüşlerinin yanı sıra, ruh ve öbür dünya anlayışlarıyla da yakından ilgilidir. Atalar kültü temsil ettiği değerler sistemi ile ilgili güçlü bir geleneği geliştirmektedir. Aynı zamanda da bir hiyerarşi ve statü dağılımı ile belirli bir sosyal yapıyı oluşturmakta ve toplumsal kontrolü sağlamaktadır. Külte konu olan ve değerler sistemince kutsallaştırılan atalar, toplumsal hafızada tanrının kutsal otorite ve gücüne denk bir konumu işgal etmektedir (Hardacre 1987:263).

Atalara izafe edilen kutsal konum, ataların kimi zaman tapınma kimi zamanda kutsal ve korkuyla karışık bir tazime konu olmalarını sağlamaktadır. Kahramanlar kültü ise ataların tapınma ya da tazimle karşılanmasının bir sonucu olarak ortaya çıkmakta ve yerel tanrıların oluşum sürecine kaynaklık etmektedir (Hardacre, 1987:264). Ayrıca, kültürel süreç içinde kimi zaman tanrıların konumu değişmekte, artık tapınılmayan eski tanrılar hayatlarını insan kahramanlar kılığında sürdürebilmektedir. Bazen de tarihsel şahsiyeti toplumsal hafızada silikleşen insan kahramanların tanrılara dönüştüğü görülmektedir (Gaster 1987:302). Bu anlamda kahramanlık, bazı toplumların sosyokültürel hayatında merkezî rol oynayan karizmatik şahsiyetlerin en önemli özelliği olarak karşımıza çıkmaktadır. Başka bir deyişle sosyal hayatın temel otorite figürlerini kahramanlık belirlemekte, kahramanlık giderek kutsal bir karaktere bürünmektedir. Toplumların ebedileşmesine katkı sağlayan ve bu yönüyle kutsallaştırılan kahramanlar, sosyokültürel hayatın her alanında çok önemli rolleri üstlenmektedirler. Toplumsal yaşamı ebedileştirme faaliyetleri mitleştirilen ve böylece kutsallaşan kahramanlar, atalar kültürünün kutsallık kaynaklarından beslenmekte ve kahraman atalara dönüşmektedirler. Bu sürecin sonunda kahraman atalar, atalar kültürünün bileşeni olan tapınma ya da tazim davranışlarına konu olmakta, verimliliği arttırıp geliştirmeleri amacıyla kendileri için dinî törenler düzenlenmektedir (Gaster 1987:302). Kahraman atalar kültü de nihayetinde atalar kültürünün kutsallıklarından beslenmektedir.

Gumilöv, Türklerdeki atalar kültürünün kahraman atalar kültüne tekâmül ettiğini ifade etmektedir (1999:124-125). O halde Türk kültüründe merkezi bir de-

ger olan ve bireylere karizmatik bir otorite ve güç kazandıran “kahramanlığın” kültleştiği ve atalar kültünün zamanla kahraman atalar kültüne dönüştüğünü söyleyebiliriz. Bu dönüşüm, Türklerin sahip olduğu değerler sistemini göz önüne aldığımızda, doğal bir süreç olarak karşımıza çıkmaktadır. Zira Türk kültür sahasında toplum kahramanların öncülüğünde şekillenmektedir. Ayrıca, kahramanların faaliyetlerinin kutsallaştırılışı ve mitleştirilişi sosyokültürel hafızanın kahraman şahsiyetler fikrine yatkınlığını, kahramanlığın bir değer olarak kolektif kabule konu olduğunu göstermektedir. Alp Er Tunga, Oğuz Kağan, Manas vb. Türk destanlarında geçen kahramanların toplumlarına yön verdikleri, buna bağlı olarak da kutsallaştırıldıkları ve mitleştirildikleri anlaşılmaktadır. Toplumsal değerler sisteminin kahramanlara atfettiği kutsallık ise kültleşmeyi beraberinde getirmiştir.

Bu çalışma, kahraman atalar kültünün Anadolu’ya ulaşınca kadar geçirdiği form değişikliğini ve evliya kültü içinde varlığını sürdürüşünü Acısu köyünde icra edilen evliya ziyareti örneğinde ele almayı kendisine konu edinmiştir. Böylece zaman içinde sosyal yaşamda meydana gelen tüm değişikliklere rağmen, kültürel değerler sisteminin kendi temel anahtar bileşenlerini form ya da biçim değişiklikleriyle koruyarak sürdürüşünü, kültürel bir fenomen örneğinde değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Bu noktada ziyaret ritüeli değerler sistemini saklayan sembolik boyutu ile esas alınmakta ve konunun çıkış noktasını oluşturmaktadır. Bu çalışmada kullanılan veriler Tokat-Zile’nin Acısu köyünde, 2009 yılında yürütülen nitel araştırmada, katılımlı gözlem ve derinlemesine görüşmelerle toplanmış, anlayıcı bir eğilimle değerlendirilmiştir.

Acısu Sıraçları

Kendilerini “Sıraç” olarak tanımlayan köylüler, Anadolu Alevi topluluğunun Sıraç grubuna mensuptur. Bir Türkmen aşireti olan Sıraçlarla Türkiye’nin değişik bölgelerinde karşılaşmak mümkündür (Kenanoğlu vd. 2003:161). Tamamı Alevi olan bu aşiret içerisinde Sıraç değerler sistemini temsil eden ise Acısu köyüdür.

Acısu Sıraçları, Anşa Bacı ocağına bağlıdır. Anşa Bacı, Anadolu Aleviliğindeki ilk kadın postnişin olarak karşımıza çıkmaktadır. O, kocası Veli Baba’nın ölümü (1864) üzerine hem sosyal hem dinî liderliği üstlenmiştir. Anşa Bacı’nın postnişinliğe geçmesi gelenekleşmiş, kendisinden sonra da soyundan gelen “bacı”lar cem yürütmeye devam etmişlerdir. Esasında önceleri Hubyar ocağına bağlı olan Acısu Sıraçları, Veli Baba-Anşa Bacı’dan itibaren Hubyar ocağı Dedelerinin Aleviliği Sünnileştirdiklerini gerekçe göstererek söz konusu ocak ile bağlarını koparmış, yeni bir dinî merkez oluşturmuşlardır. Bu ayrışma, terminolojilerini de etkilemiş, Alevilikte dinî lider için kullanılan ‘Dede’ kavramının yerini ‘Baba’ kavramı almıştır. Böylelikle Sıraç Alevi topluluğunda ‘Dedeciler’ ve ‘Babacılar’ olmak üzere iki eğilim ortaya çıkmıştır. Acısu Sıraçları, Babacı gruba mensup olup, Babacılar veya Anşa Bacıolar olarak bilinmektedirler.

Köyde Anşa Bacı-Veli Baba’nın olduğu ifade edilen eski bir cem evi mevcuttur. Ancak köy sakinleri, bu cem evinde son 40 yıldır cem yapılmadığını ifade etmişlerdir. Bu yönüyle bir işlev kaybı söz konusudur. Bahsi geçen işlev kaybı Geertz’i akla getirmektedir. Zira Geertz başarısız ya da işlev kaybına uğrayan ritüelleri sosyal yapıda değerler sisteminin farklılaşan bir değişimin yaşandığının işareti olarak görmektedir (Geertz 1957:52). Öyle anlaşılıyor ki sosyal yapı

içinde güçlü bir konuma sahip olan Baba otoritesinin eksikliği, değerler sistemi ile ilişkili sosyokültürel bir eylemin yani cem ritüelinin işleme biçimini beraberinde getirmiştir. Baba otoritesinin eksikliği ve kaybı her ne kadar Alevi toplumunda çok büyük önem arz eden ikrar alma ve musahiplik ritüellerinin yapılamayışını beraberinde getirirse de geleneksel Türk dindarlığında merkezi öneme sahip ziyaret ritüeli, atalar/kahraman atalar kültürünü işaret edecek biçimde güçlenerek toplumsal yaşamda yerini almıştır. Bu durumu doğrular biçimde köyde sadece atalar kültürü bağlamında evliya ziyareti ritüeli içinde cem ritüeli icra edilmektedir. O halde değerler sistemi, sosyal yapıda bir dönüşüm olsa da kendi öz varlığını sürdürecektir temel paradigmasını kolaylıkla harekete geçirebilmektedir. Ziyaret fenomeni, Sıraç değerler sisteminin genelini temsil etmenin ötesinde bu değerler sisteminin bileşenlerini de bir araya getirerek bütünsel bir değerler sistemini sunmaktadır. Ziyaret fenomeninin, söz konusu değerler sistemine uygun bir sosyal yapıyı yaracak bir anahtar oluşu ise sosyokültürel yaşamdaki kültürel örnekler dikkate alındığında bariz bir biçimde açığa çıkmaktadır.

Acısu Sıraç Köyü Dokuz Evliyası

Ziyaret fenomenine arkaik toplumlardan günümüz toplumlarına kadar pek çok kültürde rastlanmakta, inanç ve uygulama düzeyinde bazı farklılıklara rağmen ziyarete konu olan mekânların var olduğu bilinmektedir (Eliade 1971:367-371). Diğer taraftan ziyaret fenomenine İslâm dünyasında da rastlanmakta, temelde Sami kökenli dinlerin söz konusu fenomene karşı çıkmalarına karşın bu tür inanış ve uygulamaların varlıklarını sürdürdükleri ifade edilmektedir (Günay vd. 1996:11, 115-116). Ziyaret, Türk topluluklarının da yaygın uygulamala-

rından birisidir. Nitekim evliya ziyareti ile ilgili inanış ve uygulamalar, Anadolu coğrafyasının geneline hâkimdir (Tanyu 1967, Günay vd. 1996).

Daha çok Bektaşî teriminde kullanılan eren kelimesini (Ocak 1992:16n) Acısu Sıraçları kullanmamaktadır. Onların, Anadolu'da yaygın bir şekilde kullanılan evliya kelimesini (Ocak 1992:16n) tercih ettikleri gözlemlenmiştir. Evliya ziyareti, evliya mezarlarının bulunduğu inanılan mekânlarda gerçekleştirilmektedir. Anlatılanlara bakılırsa, evliya ziyareti köyün kuruluşuyla başlamış ve kuşaklar boyunca devam etmiştir. Araştırma sahamızdan elde ettiğimiz veriler, evliya inancının temelinde Hacı Bektaş Veli'nin Horasandan Anadolu'ya geliş mitinin yattığını göstermiştir. Söz konusu mitte Ali ve Ahmet Yesevi de yer almaktadır.

Köylülere göre ziyarete konu olan evliyalara, Anadolu'nun "yurt tutulması" sağlayan kutsal kişilerdir. Ancak şunu da belirtmek gerekir ki sözü geçen mit ile Vilâyet-nâmede geçen arasında farklılıklar mevcuttur. Vilâyet-nâme'ye göre Hacı Bektaş Veli'nin Anadolu'ya geliş mitinde Ali ve Ahmet Yesevi yer almamakta, güvercin donuna girenin de Hacı Bektaş Veli olduğu belirtilmektedir (Vilâyet-nâme 1995:14-20). Ayrıca, Hacı Bektaş Veli, tarihi şahsiyet olarak Ahmet Yesevi ve Ali'den farklı dönemlerde yaşadığı göz önünde bulundurulduğunda Acısu köyünde anlatılan mitte bir anakronizmin söz konusu olduğu da anlaşılmaktadır. Bu durum Sıraçların sözlü kültüre dayalı bir topluluk oluşu ve inanç sisteminin sözlü kültürle taşınışı esnasında mitleşen karakteri ile ilişkilidir. Başka bir deyişle sözü edilen anakronizm, Sıraçların inançlarını sembolik bir karaktere büründürerek mitleştirdiklerini göstermektedir. Anlaşılan o ki Acısu Sıraçları, Ali ve Ahmet Yesevi'yi Hacı

Bektaşla birlikte Anadolu'ya getirerek onları ve sembolik olarak temsil ettikleri değerler sistemini mitleştirmektedirler.

İnanç sistemlerinin mitsel bir forma bürünüşü Sıraçların diğer Alevi grupların da dâhil olduğu topluluklardan kendilerini ayırıştırma amacını temsil etmektedir. Zira Ali ve Ahmet Yesevi sembolizmi ile inanç sistemi Anadolu'ya gelmeden önceki orijinal kaynağa dayandırılmaktadır. Böylece Sıraçlar, kendilerinin orijinal değerler sisteminden beslendikleri ve geleneksel Türk kültürü ile bağlarını sürdürdüklerinin işaretlerini vermektedirler. Hacı Bektaş, Ahmet Yesevi, Ali sembolizmi kültürel bir süreci ima etmektedir. Acısu köy topluluğu, Ali, Ahmet Yesevi ve Hacı Bektaş Veli'yi aynı mit içine yerleştirerek, onların temsil ettiği inanç sistemini kabul ettiklerini belirtmek istemektedir. Diğer taraftan Ali, Ahmet Yesevi ve Hacı Bektaş Veli artık tarihi şahsiyetler olmaktan çıkarılıp; inanç sisteminin özünü oluşturan semboller haline gelmişlerdir. Böylece bir yandan Ali geleneksel Türk kültürüne mal edilerek etnik ve kültürel olarak özümsemekte, diğer yandan da Ahmet Yesevi sembolizmi ile inanç sisteminin orijin kaynağı ile ilişkisi ikrar edilmektedir.

Ayrıca, Ali ve Ahmet Yesevi'nin yan yana zikredilişi bu iki karizmatik şahsiyetin ardındaki bir atalar kültürünü ima etmektedir. Bu noktada dikkat çeken bir diğer özellik de Ali'nin sembolik olarak kahraman atalar kültürünü işaret edişidir. Köylülerin Ali'yi Anadolu'ya gelen kahraman atalar arasında sayışı da doğrudan doğruya kahraman atalar kültürünü işaret etmektedir. Türklerin, tarih boyunca toplumlarını kahramanların öncülüğünde derleyip toparlayışı, bu kahramanların destan ve mitlere konu oluşu hatırlandığında böylesi bir sembolizasyon ve mitleştirme şaşırtıcı

olmayacaktır. Kültürel hafızanın kahramanlar kültürüne bu yatkınlığı, Acısu Sıraç köyünde Ali'de dâhil, Horasandan Anadolu'ya gelen doksan bin er ile bu erlerle bağı kurulan köydeki evliyaların kahraman atalar olarak görülüşünde çarpıcı bir biçimde açığa çıkmaktadır.

Acısu Sıraçları arasında Ali'nin kahraman ata kültürü ile ilişkilendirilmesine dair bir başka mite daha rastlanmıştır. Buna göre Ali, Zal oğlu Rüstem ile savaşmış ve onu mağlup etmiştir. Oysa tarihi gerçeklik alanına bakıldığında Rüstem ile savaşan kahraman Türk hükümdarı Afrasyab'dır (Firdevsi, 1967:33-40, 216-222, 226-232). Bilindiği üzere Firdevsi'nin Afrasyab olarak bahsettiği kişi Türk kahramanlık destanlarının başlıca şahsiyetlerinden olan Alp Er Tunga'dır. Yine inanç sisteminin mitleştirme ve sembolize etme girişiminin bir parçası olmak üzere burada da bir yer değiştirmeye karşılaşılmaktadır. Acısu Sıraçları arasındaki her iki mitsel anlatıdan da anlaşılabilir ki, Türklerin Anadolu'ya gelişleriyle birlikte Orta Asya'daki tarihi kahramanlar Ali dönüne girmiş, yerlerini Ali'ye bırakmış, Ali karizmatik şahsiyeti kahramanlığın sembolik taşıyıcısı haline gelmiştir (Selçuk 2008:48, 87). Ali'nin Türk kültür sahasına ve kahraman atalar zincirine dâhil edildiğinin sembolik bir diğer göstergesi de Zülfikâr'dır. Ali'nin olduğuna inanılan söz konusu kılıç, yapısı itibarıyla Arap kılıcından ayrılmakta, tamamen Türk kılıcı özelliğini taşımaktadır. Ayrıca kılıç, Türklerde kahramanlığın simgelerinden birisidir (Esin 2001:127).

Ali'nin kahraman atalar kültürünün temel anahtar sembolü haline gelişinde Sıraç Alevilerinin orijin değerler sistemine bağlılıklarını güçlendirme çabalarının izlerini sürmek mümkündür. Kendilerini ayırıştırmak, diğer değer sistemlerinin etkilerinden korunmak,

grup varoluşunu sürdürmek amaçları, kahraman atalar kültürünü temsil edecek biçimde Ali sembolünün sivrilmesini beraberinde getirmiştir. Böylece Ali, Türk kültür sahası içerisine yerleştirilmiş; atalardan biri haline getirilmiştir. Alevi Dede şecerelerinin Ali'ye bağlanmak istenmesi, Ali'nin sembolik olarak orijin değerler sistemi ile ilişkilendirilişinin, kahraman atalar kültürünün temel anahtar sembolü olarak görülüşünün aşikâr göstergesidir. Sözü edilen evliyaların Ali ile ilişkilendirilip ziyarete konu edilmeleri ise bir kahraman atalar kültürünün somut işaretleridir.

Acısu Sıraç köyünde ziyarete konu olan dokuz evliya mekâmı bulunmaktadır: Kara dede, Bakacak evliya, Nişan evliya, Küçük evliya, Narlı evliya, Kızgın evliya, Kıtılm ana, Veli baba ve Anşa bacı. Evliyadan üçünün mekânı (Kıltım ana, Veli baba, Anşa bacı) köyün içindedir. Kıtılm ana ziyaret yeri, köyün eski mezarlığının sınırları içinde bulunan büyük bir meşe ağacının altındadır. Köylülerin ifadesine göre eski mezarlık, Kıltım ana ziyaret yeri doğrultusunda belirlenmiştir. Veli baba ve Anşa bacının ziyaret yerleri ise köyün yeni mezarlığının içinde, köylüler tarafından tekke olarak adlandırılan yapıda yer almaktadır. Eski mezarlığın oluşumunda olduğu gibi, yeni mezarlığın oluşumunda da Veli baba-Anşa bacının mezarlarının etkisi olmuştur. Mezarların evliya olduğuna inanılan şahsiyetlerin bulunduğu mekân çevresinde oluşmasının, doğrudan atalar kültürüyle bağlantılı olduğu düşüncesindeyiz. Zira değerler dünyasının sembolik olarak yaşam alanına aktarıldığını göz önünde bulundurduğumuzda, ataların merkeze alınarak hayatın organize edildiği sonucuna ulaşmamız mümkündür.

Diğer ziyaret yerleri köyün çevresindeki dağların zirvesinde ve dağ ile aynı adla anılmaktadır. Köylülerin an-

lattıklarına göre, Veli baba-Anşa bacı haricindeki evliya ziyaretleri köyün kuruluşuyla birlikte başlamıştır. Anlatılanlara göre evliya ziyaret yerlerinin çoğunluğunun tespitini köyün kurucusu ve Veli babanın dedesi olan Kurt Hasan lakaplı şahıs yapmıştır. Bunun yanı sıra, Veli baba ve Anşa bacı Nişan evliyanın yerini tespit etmiştir. Tüm bu ziyarete konu olan evliyanın yerlerinin aranışı ya da mekânsal olarak yerlerinin tespiti çabaları değerler sistemine orijin kaynakları belirleme girişiminin sembolik bir göstergesidir. Orijin kaynaklarının tespitinin ardından evliya mezarlarının ziyarete konu oluşu ise yeni kurulan toplumsal hayatı bu merkezî değerler sistemi ile ilişkilendirme ve buna göre sosyal hayatı organize etme girişiminin sembolik olarak ziyaret ritüelinde somutlaştığının habercisidir. Veli baba-Anşa bacı evliyalarının ziyarete konu olmaları, onların ölümüyle birlikte başlamıştır. Onları ayrıcalıklı kılan ise orijin değerler sistemi ile yani atalar ile bağlantıyı kurmalarıdır. Veli baba-Anşa bacı haricindeki diğer evliya ziyaret yerleri taş yığınından mezar şekline getirilmiş, çevresi taşla çevrilmiş durumdadır.

Acısu Sıraçlarının evliya ziyaretlerine gidilme zamanları farklılık arz etmektedir. Veli baba-Anşa bacının ziyareti her Perşembe ikindi üzeri kadınlar topluca giderler. Burada bir kült değişikliğiyle karşı karşıyayız. Önceden köyün kadın ve erkekleri topluca giderken günümüzde erkekler bireysel olarak ziyaret etmektedirler. Köylüler bu ziyareti Cuma akşamı ziyareti olarak adlandırmaktadırlar. Ayrıca söz konusu ziyarete adağın yerine getirilmesi için gidilmektedir. Diğer evliya ziyaretlerine gidilme nedenleri farklılık arz eder. Öyle ki köylülere göre çocuğu olmayan kadınlar, hastalar, geçim sıkıntısı çekenler, işsizler vs. evliyalara niyaz edip, ibadet

ederlerse, o, kendisinden istenilen her şeyi yerine getirir. Önemli bir husus da Kara dede ve Bakacak evliyasına mayıs-haziran aylarında yapılan toplu ziyaretlerdir. Ancak ziyaretin nedeni ne olursa olsun, orada kanlı kurban ritüeli yapılması şarttır. Söz konusu ziyaret nedenlerinin temelini adak oluşturmaktadır. Onlara göre evliyadan her türlü dilek adak karşılığında yapılır. Burada kurbanlık hayvan koç veya cebraildir; bunların dışında herhangi bir hayvan veya nesneden adakta bulunulamaz. Aynı zamanda adanan adakların evliyanın mezarı başında kesilmesi gerekmektedir. Ancak, Veli baba-Anşa bacı ziyaretinde adak tekkenin giriş kapısında kesilir. Bazı evliyaların güçlerinin belirli alanlara tahsis edildiği de görülmektedir. Öyle ki, Kılıtım ana yürümeyen çocukların yürümesini; Kara dede ve Bakacak evliyası, yağmur yağmasını sağlamaktadır. Ayrıca köylüler arasında, evliyaların köyü koruduğu inancı mevcuttur. Evliyaya karşı yapılan saygısızlık en büyük günahlardan sayılmaktadır. Ayrıca, mezarlarının bulunduğu dağların sahipleri de bu evliyalardır. Evliyanın dağla ilişkilendirilmesi, dahası buldukları yerlerin ve özellikle de bu dağların sahipleri olarak görülmeleri geleneksel Türk dinindeki atalar kültü ve yer-su inançlarını çağrıştırmaktadır.

O halde hastaları iyileştiren; kurban örneğinde olduğu üzere bir çeşit tapınmayı, tazim ve saygıyı talep eden; saygısızlığı hoş görmeyip cezalandıran, köyü koruyan ve kendi yattıkları yerleri sahiplenen bu evliyalar bir atalar kültürünü haber vermektedir. Zira Acısu Sıraç köyündeki evliyaya dair tüm bu inanış ve uygulamalar atalar kültürünün Anadolu'da yeni bir form altında ancak orijin değerler sistemine dayalı bir biçimde varlığını sürdürdüğünü göstermektedir. Evliya ziyaretinin atalar kültürüne

ilişkin değerler sistemini temsil edişi, ziyarete biraz daha yakından bakıldığında iyice açığa çıkmaktadır.

Acısu Sıraç Köyü Erenleri

Acısu Sıraç köyündeki evliyalar soy ve nesep itibarıyla Horasan Erenleri'ne bağlanmakta ve böylece kahraman atalar kültü içinde anılmaktadırlar. Bu evliyanın mezarlarının şekinden, kendilerine yönelik olarak uygulanan tüm ritüeller de bu kahraman atalar kültü ile ilişkilidir.

Köydeki tekke içerisindeki mezarlar hariç, diğer evliya mezarlarının sonradan oluşturulması bu mekânlarda belirli bir şahsa ait bir mezarın olmadığını göstermektedir. Bu durum ise değerler sistemine bir kök atfetme ve orijinal değerler sistemi ile bağlantı kurma girişimini temsil etmektedir. Böylece aynı zamanda anonimleşen bu yedi evliyanın yurtları olarak dağların belirlenişi, geleneksel Türk dinindeki ata ruhunun dağa gitmesi, dağı mekân tutması inancının devamı niteliğindedir (Esin 2001: 37-38). Kültürün kendi değerler sistemini kültleştirme girişiminin bir parçası olmak üzere ziyaret ritüelinin icra edilebilmesi, kütle ilgili inançların köyde ritüeller bağlamında kolektif bir paylaşımın konusu olması amacıyla, dağda yatan evliya atalar için mezar oluşturulmuştur.

Evliyanın adını alan dağlar, aynı zamanda dağın zirvesinde yattığına inanılan evliyanın ruhunu temsil etmektedir. Köyde evliya mezarları yoğun bir ziyarete konu olmaktadır. Evliya ziyaretinin böylesi yoğun uygulamasını köylüler *köyde şimdilik cem yapılmadığı için sadece evliyalara gidiyoruz* tarzında izah etmişlerdir. Elbette ki evliya ziyaretinin böylesi yoğun icra edilmesinin salt cem ritüelinin uygulanmayışına bağlı boşluğu doldurma girişimi olarak okumak mümkün değildir. Cem ritüelinin uygulan-

mayışı değerler sisteminin devamlılığını sağlamak üzere evliya ziyaretlerinin artışını belirli ölçüde etkilemişse de, evliya ziyaretleri esasında merkezi değerler sistemi ile ilişkililiği itibarıyla böylece sistemin bir katılıma konu olmaktadır.

Köyde evliya üzerine yemin etme uygulamasının da son derece yaygın olduğu, özellikle üç evliya üzerine yemin edildiği görülmüştür. Bunlar; Kara dede, Veli baba ve Anşa bacıdır. Kara dedenin köyün ilk evliyası olma ihtimali yüksektir. Zira köylüler, ölülerinin mezardaki yönünü, Kara dede dağına göre ayarladıklarını ifade etmektedir. Yani, köyde ölüler mezara yüzü Kara dede dağına bakacak şekilde konulmaktadır. Veli Baba ile Anşa Bacı'nın ise köyün kurucusu, dip ata kabul edilen Kurt Hasanın torunları olduklarına, Horasan erlerinin soyundan geldiklerine inanılmaktadır. Köyde birisi karşısındakine söz verirken "Kara dedenin/Veli Baba'nın/Anşa bacının üzerine yemin ederim ki..." veya "sözümü tutmazsam Kara dede/Veli Baba/Anşa Bacı beni kessin, beni çarpsın" şeklinde yemin etmektedir. Bu durum, söz konusu kutsal şahsiyetlerin Acısu Sıraçlarının ortak atası olarak görüldüğü ihtimalini güçlendirmektedir. Çünkü ölen her aile büyüğü veya ata, atalar kültürüne konu olmamaktadır. Ayrıca, sözü edilen bu evliyanın ziyareti esnasında yapılan ritüeller sıradan bir insanın mezarına yapılan tazim ve saygının çok ötesindedir. O halde bahsi geçen mezarlarda yattığına inanılan kişiler sıradan şahsiyetler değildir. Evliyanın karizmatik hüviyetini gösterecek ve onları sıradan kişilerden ayırtıracak biçimde evliya ziyareti belirli bir ritüel formda gerçekleşmektedir.

Köyde evliya ziyareti, *evliyaya ibadet* olarak tanımlanmaktadır. Böylesi bir tanım, atalar kültürünün atalara tapınma esasını çağrıştırmaktadır. Evliya ziya-

retine köydeki kadın ve erkekler topluca gidecekse, katılımcıların tamamının sorgu/görgüden geçmesi gerekmektedir. Zira ziyaret ibadetinden sonra cem yapılmaktadır. Sadece evliya ziyaretleri bağlamında icra edilen, bunun dışında uygulanmayan ceme ise sorgu/görgüden geçmeyenler girememektedir. Evliya ziyaretinden önce yapılan sorgu/görgü, bir arınma ritüelidir. Herkes evliyaya ibadet edememekte, ancak söz konusu topluluğun *temiz* kabul ettiği kişiler evliyanın huzuruna çıkabilmektedir. Evliyanın mezarına gelindiğinde, mekânın girişinde yaş sırasına göre sıralanılmakta, erkeklerden sonra kadınlar sıraya girmektedir. Herkes ayakkabısını ve çorabını çıkarmaktadır. Mezar, taşlarla çevrili durumda olduğu için onun girişinde eşik görevini yapan taş bulunmakta, bu taşta *ya Allah! Ya Muhammed! Ya Ali!* diyerek niyaz edilmektedir. Tekke ziyaretinde ise mekânın kapısına niyaz edilir. Daha sonra evliyanın ayakucu taşına varılır; *Ya Allah! Ya Muhammed! Ya Ali!* diyerek evliyanın ayakucu taşına üç defa niyaz edilir. Burada kişi evliyaya yalvararak dileğini söyler: *Kara dedem / Veli babam / Anşa bacım, bana çocuk ver; bana sağlık ver; bana rızkıyı ver* vb. Aynı zamanda ziyaret eden kişi ayet biliyorsa, niyaz sonrası ayet okur.

Bu durum, evliyanın canlı veya ölümsüz, insanüstü bir varlık olarak tasavvur edildiğini göstermektedir. Zira köylüler, evliya ziyaretini *biz ölüye değil, diriye gideriz* cümlesiyle ifade etmektedirler. Diriden kasıt varlıklarını süreç içinde zincirleme bir biçimde devam ettiren atalardır. Acısu Sıraç köyünde iki de kadın evliya mevcuttur. Kadınların kahraman atalar kültürüne konu oluşu Sıraçların kozmoloji anlayışlarıyla ilişkilidir. Sıraçlar, yaratılıştaki cinsiyet ayrımının olmadığını, kadın ve erkeğin *kişi* (insan) olarak aynı olduğunu, dolayısıyla kera-

met sahibi atalarının hepsini kadın ya da erkek ayırmaksızın evliya statüsünde değerlendirdiklerini ifade etmektedirler. Bu durum, kahraman atalar kültüründe kadın-erkek ayırımının söz konusu olmadığını göstermesi açısından önemlidir.

Ziyaretin devamında evliya mezarının toprağından yalandıktan sonra ona sırt çevirmeden geri geri gidilir, girişten dışarı çıkılır. Tekke'de ise cöferden yalanır. Evliyaya niyaz etme uygulaması sona erdikten sonra kurban ritüeli başlanmaktadır ki, kurban atalar kültürünün ayrılmaz bileşenlerindedir. Kurbanlık hayvan mezarın etrafında üç defa döndürülür, her dönüş öncesi evliyaya niyaz edilir. Eğer kurban adanmış ise kurbanlık hayvanı, adak sahiplerinin döndürmesi gerekir. Ancak adak amaçlı ziyaretler dışında kurban hayvanı mezarın etrafında yaşça büyük bir kişi döndürür. Kurban evliyanın etrafında döndürüldükten sonra, kulağı biraz kesilir ve evliyanın üzerine üç damla kan damlatılır. Tekkede ise kurbanın evliya etrafında döndürme uygulaması yapılmamaktadır. Kurban, tekke haricindeki evliya ziyaretlerinde mezarın başucunda kurbanıcı tarafından kesilir. Tekke ziyaretinde ise tekkenin giriş kapısında kesilir. Bütün bunlardan anlaşılacağı üzere bu kurban artık tamamen evliyaya aittir ve doğrudan evliyaya sunulmaktadır. Bu nedenle ister kurban eti olsun, isterse de evden getirilen diğer yiyecekler olsun hiç birisi geri götürülmez. Kurban etinden yapılan yemek tabaklara konulduktan sonra Sofu tarafından dualanır, bu uygulamadan sonra yemeğe başlanır. Evden getirilen yiyeceklerden ve kurban etinden evliyanın üzerine bırakıldığı da görülmüştür. Kurban eti artmışsa; kurbanın derisi, kemikleri, tüyü vb. gibi kurbanın artıkları, ziyaretin içine gömülmektedir.

Ziyaret ritüelinin devamında kur-

ban kesiminin ardından, herkes mezarın etrafında halka şeklinde toplanarak diz üstü oturmakta; *Ya Allah! Ya Muhammed! Ya Ali!* diyerek üç defa secde etmektedirler. Eğer yağmur duası için ziyaret yerine gelinmiş ise (Kara dede veya Bakacak evliyasına), oradaki yaşlı bir kişi evliya mezarının üstüne üç defa su damlatır. Buradaki mezara su damlatma uygulaması, benzer benzeri doğurur ilkesiyle ilişkili olup, meydana gelmesi istenen olayın taklit edilmesinden ibaret büyüsel bir tekniktir. Bu ritteki yaşlı kişi sembolik olarak atalar kültürünü işaret etmektedir. Zira yaşlılar atalara kategorik olarak en yakın kişi olarak görülür, bu nedenle sosyal yapıda belirgin bir otorite işgal eder ve saygıyla karşılanırlar.

Her su damlatma uygulamasından önce mezara *evliyam bize yağmur ver* diye yalvararak secde edilir. Görüldüğü üzere evliya ziyaretinde, istenilen şey, doğrudan evliyadan istenmektedir. Evliyanın tanrıya aracılık etmesinin kesinlikle söz konusu olmadığı, bireysel ve toplu secdeler yapılmasından da anlaşılmaktadır. Bu yönüyle aslında evliya mezarı etrafında oluşan ritüeller, kahraman atalara tapınmadan ibaret bir ritüeldir. Kahraman atalara tapınma ise geleneksel Türk dininin ayırıcı özelliklerinden birisidir (Gumilöv 1999:123-125). Bu bakımdan kahraman atalar kültürünün Acısu Sıraçları arasında ziyaret fenomeninde sembolik olarak kodlanarak varlığını sürdürdüğü, söz konusu kültürün süreklilik arz ettiği anlaşılmaktadır. Müteakiben mezarın bulunduğu mekânın dışında, cem yapılır. Köyde evliya ziyaretinin bir parçası olmak üzere cem ritüelinin icra edilip bunun dışında cemin yapılmayışı ise ayrıca dikkat çekicidir. Bu durum köyde cem ritüelinin de atalar kültürünün bir ritüeli haline geldiğini, doğrudan atalar için düzenlendiğini,

merkezî değerler sisteminin atalar kültürünü işaret edecek biçimde sivrildiğini göstermektedir. Ayrıca, cemin işlevindeki bu dönüşüm Ali'nin konumunun deus otiosus'a dönüşmesi sonucunda evliyaların ön plana çıkmasıyla da ilişkilidir. Bu nedenle Acısu Sıraç köyünde artık ibadet Ali'ye değil, evliyalara yani ulu ruhlara, atalara yapılmaktadır.

Anlaşılan o ki Acısu Sıraçları, evliya ziyareti bünyesinde kahraman atalar kültürünün devamlılığını sağlayacak biçimde sembolik olarak kodlamakta, bu kültürün temsil ettiği değerler sistemiyle ilişki ziyaret ritüeli vasıtasıyla kurulmaktadır. Değerler sisteminin Anadolu'ya taşınışı sürecinde yaşanan sosyokültürel değişimlerin bir sonucunda kutsallık kaynaklarının form değiştirdiği, kahraman atalar kültürünün evliya kültürü formuna büründüğü görülmektedir. Ancak form değişikliğine rağmen temel anahtar değerlerin aynı kaldığı da anlaşılmaktadır. Nitekim evliyanın üzerine yemin edilişi, evliyanın köyü koruduğu inancı, kahraman atalar kültürünü temsil edecek biçimde evliyanın otoritesinin güçlendiğini göstermektedir. 30-40 yıllık bir geçmişine olan evliya üzerine yemin etme uygulaması kutsallığın formunda yaşanan değişime tipik bir örnektir. Zira daha önceleri köyde evliya üzerine değil doğrudan Ali'nin üzerine yemin edildiği anlaşılmaktadır. Kahraman atalar kültürünün önemli sembolik bileşenlerinden olan Ali yerine evliya üzerine yemin edilişi, kahraman atalar kültürünün temel değer sistemi olarak onaylandığını göstermektedir. Ancak bu değerler sisteminin sembolik kutsal karizmatik unsurlarında dönüşüm ve yer değiştirmelerin meydana geldiğini, dolayısıyla da biçimsel değişikliklerin olduğunu işaret etmektedir. Yemin ritüelindeki bu dönüşüm sosyokültürel yaşamdaki değişimin de habercisidir.

Ali üzerine yemin etme ritüelinin yerini evliya üzerine yemin etme ritüelinin alışında köyde yaşanan göç süreci, toplumsal etkileşim, ekonomik dönüşümlerin, bunun da ötesine cem ritüelinin icra edilemeyişinin etkin rol oynadığı anlaşılmaktadır. Ritüel uzmanı olan ve ritüelleri yönetmek suretiyle değerler sisteminin sosyal yapıyla ilişkilendiren *Baba* otoritesinin kaybı, onun sosyal yapıdaki yerinin boşalmasına yol açmıştır. Söz konusu işlev kaybı ise değerler sistemi ile ilişki kuracak sembolik bir unsurun yani evliya figürünün öne çıkışını beraberinde getirmiştir. Yeşerdiği ortam yani kültürel bağlamı dikkate alındığında yatırdaki evliya figürünün sembolik kodlarının kahraman atalar kültürü ile ilişkililiği açığa çıkmaktadır.

Acısu köyünde cem ritüeli ile ilgili olarak dikkat çeken bir diğer husus da mahiyetiyle ilişkilidir. Köyün değerler sisteminin önemli bir bileşeni olan miraç mitine göre *Muhammed miraca, Ali'nin sırrını öğrenmek için çıkarılmıştır. Miraçta Muhammed, Allah ile beraber pırlav yemiş, fakat sadece perde arkasından uzanan yeşil bir el görmüştür. Muhammed miraçtan indiğinde, Ali ona elini uzatmıştır. Ali'nin eli Muhammed'in Miraçta gördüğü yeşil eldir.* Tespit ettiğimiz miraç mitinin başka bir versiyonun da ise Muhammed perdeyi açar ve Ali'yi görür.

Sözü edilen miraç mitinden anlaşılacağı üzere Acısu köyü Sıraçları, Ali'nin Allah olduğuna inanmaktadır. Ali'nin Tanrılığının, Anadolu'daki Alevi toplulukların geneline özgü bir inanç olduğu ifade edilmektedir (Mélíkoff 2005: 79-101). Acısu Sıraçları, Bism-i şah kelimesini kullanmakta, bu kavramın besmele olduğunu; buradaki şah teriminin Ali'yi işaret ettiğini vurgulamaktadırlar. Aslında bu mitte Ali'nin antropomorfik Gök tanrı hüviyetine büründüğü anla-

şılmaktadır. Yukarıda bahsettiğimiz Ho-rasandan Anadolu'ya göç mitinde zikre-dildiği üzere Ali, Anadolu'ya kahraman ata olarak gelmiş; Anadolu'da ise süreç içinde antropomorfik Gök tanrı kimliğine bürünmüştür. Bu durum, Gaster'in ifade ettiği üzere tarihsel kimliği hafızalardan silinen ya da anonimleşen insan kahramanların tanrılara dönüşmesi olgusuyla alakalıdır (Gaster, 1987:302). Ancak süreç bununla sınırlı kalmamış köyde kahraman atalar kültürünün evliya kültürü formuna bürünerek varlığını devam ettirdiği, değerler sistemi ile bağımlı sürdürdüğü ikinci bir değersel yer değiş-tirme yaşanmıştır. Bu süreçte ise Ali'nin deus otiosus haline dönüşümünün izlerine rastlanmaktadır. Değerler sisteminde yaşanan tüm bu yer değiştirmeler ve sosyokültürel yaşamdaki dönüşümler Sıraçların Sami kültürünün etkilerine karşı dirençlerini en yüksek noktada tutma ve kendilerine kültürel genetiklerine uygun bir yol çizme girişimlerini temsil etmektedir. Kendi kültür kaynaklarındaki iki anahtar kutsal değeri yani Gök tanrı ile kahraman ata kültürünü birleştirerek yeni bir tanrı tasavvuru yarat-tıkları anlaşılmaktadır.

O halde Acısu Sıraçlarında cem, Ali'nin tanrılığine bizzat Muhammed peygamberin şahitlik edişinin anlatıldığı miraç mitinde geçen hadiseleri temsil eden ve Ali için icra edilen bir ritüeldir. Cemin toplumsal yaşamda icra edilmeyişi Ali'nin antropomorfik Gök Tanrı imajının eridiğini ve böylece deus otiosus haline dönüştüğünün işaretlerini vermektedir. Daha önceki süreçte Ali'nin değerler sistemi içinde tanrı kimliği ile öne çıkışı ise Gök-Tanrı'nın antropomorf telakkiler yönünde kişileştirildiğinin göstergelerindedir (Günay vd. 1997:42). Buna karşın Ali'nin deus otiosus haline dönüşümü ve tanrısal konumundaki erime Kutsal'ın tezahürü, başka bir ifadeyle kutsalın

gökten aşağılara inerek yaygınlaşıp çoğalmasıyla ilgilidir. Kutsalın tezahürleriyle Ali şahsındaki antropomorfik Gök-Tanrı'nın deus otiosus konumunu edindiği; atalar/kahraman atalar kültürü veya bu kültürlerin değersel olarak yerini alan evliya kültürü örneğinde olduğu üzere, kutsalın gökten aşağılara inerek yaygınlaşıp çoğaldığı anlaşılmaktadır. Böylece sosyokültürel yaşamdaki dönüşümlerle birlikte insana daha yakın ve somut varlıkların, kutsal ruhani şahsiyetlerin ön plana çıktığı görülmektedir.

Başka bir ifadeyle Ali, Acısu köyü Sıraç değerler sistemi içindeki kutsal merkezli konumunu başka kutsal formlara bırakmakta, göksel varlıklar aşkınlıktan ve pasiflikten, daha dinamik, daha aktif ve daha ulaşılabilir formlara doğru hareket etmektedirler. Daha doğrusu kutsalın somuta doğru sürekli bir inişi söz konusu olmaktadır. Eliade'nin *yedekleme değişim* (2005:80) olarak tanımladığı bu durum, Acısu köyü Sıraç değerler sistemi içinde Ali-kahraman atalar kültürü yedekleme değişiminde bariz bir biçimde görülmektedir. Değerler sistemindeki bu dönüşüm Eliade için muhtemelen hiç de şaşırtıcı olmazdı. Zira Eliade'e göre Gök-Tanrı inancının hâkim olduğu topluluklarda, Gök-Tanrı inancının zayıflamasıyla birlikte atalara tapınma artmaktadır (2005:71). Eliade'yi doğrulayacak biçimde antropomorfik Ali'nin kutsal kimliğinin pasifleşmesiyle birlikte, Acısu Sıraçlarında kahraman atalar kültürü merkezli konuma yerleşmiştir. Şunu da unutmamak gerekir ki kahraman atalar kültürünün Türklerin geleneksel dinlerinin önemli bir unsuru oluşu da kutsalın dönüşümünü tetiklemiş görünmektedir. Söz konusu kültürün farklı sosyokültürel çevrelerle etkileşime rağmen yüzyıllar boyunca özünü kaybetmeden farklı formlar altında varlığını devam ettirebilmesi, onun Türk kültürünün temel bileşenlerinden olduğunu göstermektedir.

SONUÇ

Öyle anlaşılıyor ki Acısu Sıraç köyü evliya ziyareti bir çeşit yedekleme değişimi temsil etmekte, kahraman atalar kültürünün değerler sistemini bünyesinde barındırmaktadır. Acısu Sıraç köyü evliyasının kahraman atalar kültürü ile ilişkilendirilişi ise Horasan Erenleriyle aralarında kurulan ünsiyet vasıtasıyla sağlanmaktadır. Horasan Erenlerinin torunları olan ve köyün kurucuları olarak görülen bu evliya, ziyaret ritüeli bağlamında güçlü bir bağlılık ve saygıya konu olmaktadır. Ziyaret fenomeni değerler sistemini özgün geleneksel formuyla devam ettirmenin ötesinde değerler sistemi ve sosyal yapıdaki dönüşümleri de işaret etmektedir. Nitekim ziyaret ritüeli bağlamında evliya üzerine yemin edilişi, artık cemin evliya ziyaretlerinde yapıldığı değerler sistemi ve sosyal yapıdaki dönüşümün habercisidir. Dolayısıyla Sıraç Alevileri değer sistemleri içinde bir yandan Ali'nin tanrısal karakterinin eriyip yerini atalar kültü ve kahraman atalar kültürünün aldığı yedekleme bir değişimi yaşarken diğer yandan da benzer bir biçimde atalar kültü ve kahraman atalar kültürünün evliya kültü formunda devam ettiği bir süreci yaşamış görünmektedirler. Sözü edilen tüm bu süreçler ise kültürün geleneksel değerler sistemi ile ilişkiyi temel anahtar değer ve kut-sallıklar düzeyinde devam ettirme özelliği ile ilişkilidir.

KAYNAKÇA

- Eliade, Mircea, 1971, *Patterns in Comparative Religion*, Translator: Rosemary Sheed, London, Sheed & Ward.
- Eliade, Mircea, 2005, *Dinler Tarihi*, Çeviren: Mustafa Ünal, Konya, Serhat Kitabevi.
- Esin, Emel, 2001, *Türk Kozmolojisine Giriş*, İstanbul, Kabalıcı Yayınevi.
- Firdevsi, 1967, *Şehname*, Cilt: II, Çeviren: Necati Lugal, Ankara, Milli Eğitim Basımevi.
- Gaster, Theodor H., 1987, "Heroes", *The Encyclopedia of Religion*, Volume: 6, New York, pp.302-305, Macmillan Publishing Company.

- Geertz, Clifford, 1957, "Ritual and Social Change: A Javanese Example", *American Anthropologist*, New Series, 59 (1), pp.32-54.
- Gumilöv, Lev Nikolayeviçen, 1999, *Eski Türkler*, Çeviren: Ahsen Batur, İstanbul, Selenge yayınevi.
- Günay, Ünver vd. 1996, *Kayseri ve Çevresinde Ziyaret ve Ziyaret Yerleri*, Kayseri, Kayseri Büyükşehir Belediyesi Kültür yayınları.
- Günay, Ünver vd. 1997, *Başlangıçtan Günümüze Türklerin Dini Tarihi*, Ankara, Ocak Yayınları.
- Hardacre, Helen, 1987, "Ancestors: Ancestor Worship", *The Encyclopedia of Religion*, Volume: 1, New York, pp.263-268, Macmillan Publishing Company.
- Kenanoğlu, Ali, vd., 2003, *Hubyar Sultan Ocağı ve Beydili Sıraç Türkmenleri*, İstanbul, Hubyar Sultan Kültür ve Tanıtma Derneği Yayınları.
- Manakıb-ı Hacı Bektâş-ı Veli "Vilâyet-nâme", 1995, Hazırlayan: Abdülbâki Gölpinarlı, İstanbul, İnkılâp Kitabevi.
- Melikoff, Irène, 2005, "Bektaşî-Aleviler'de Ali'nin Tanrılaştırılması", *Tarihte Teolojiye: İslam İnançlarında Hz. Ali*, Yayıncı hazırlayan: Ahmet Yaşar Ocak, Ankara, Türk Tarih Kurumu.
- Ocak, Ahmet Yaşar, 1992, *Kültür Tarihi Kaynağı Olarak Menâkıbnameler*, Ankara, Türk Tarih Kurumu.
- Selçuk, Ali, 2008, *Ağaçeri Türkmenleri-Tahtacılar*, İstanbul, IQ Yayınları.
- Tanyu, Hikmet, 1967, *Ankara ve Çevresinde Adak ve Adak Yerleri*, Ankara, AÜİF Yayınları.

KAYNAK KİŞİLER

- Ali Akkurt, 1972, üniversite mezunu
- Bektaş Erden, 1932, okuryazar
- Elif Akkurt, 1974, üniversite mezunu
- Fatma Kurt, 1938, okuryazar
- Hasan Hüseyin Aktürk, 1951, ilköğretim mezunu
- Hatem Akkurt, 1934, okuryazar